

Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea

CULTUURMENU

jaarverslag
2021

Inhoud

Voorwoord 1

Cultuurmenu inleiding 3

1 Samenvatting Cultuurmenu voor het primair- en voortgezet onderwijs 2021 4

2 Organisatie 4

3 Uitvoering 5

3.1 Aantal opgegeven deelnemers Cultuurmenu PO en VO door de scholen en deelname scholen uit aandachtswijken 5

3.2 Educatoren/museumdocenten en diversiteit 6

3.3 Coronacrisis en de cultuurmenulesen 6

3.4 Vredespaleis en West Den Haag doen het schooljaar 2021-2022 mee 7

3.5 Projectplannen Cultuurmenu, busvervoer een roostersysteem 8

3.6 Cultuurmenu PO, drie menu's 8

3.7 Montessorischolen 8

3.8 Communicatie en marketing 9

3.9 De PO leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' 9

4 De drie menu's 10

4.1 Cultuurmenu doorgaande leerlijn 12

5 Evaluatieonderzoek schooljaar 2019-2020 14

5.1 Evaluatie 14

5.2 Korte samenvatting evaluatierapport 2019-2020 14

5.3 Busvervoer 18

6 Cultuurmenu PO 19

6.1 Doelstellingen Cultuurmenu 19

7 Thema's in de lessen vanaf 2020-2021 20

7.1 Verdieping van leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' 20

7.2 Hoe de opzet van de cultuurmenulesen tot stand komt 21

7.3 Vakken en bijbehorende kerndoelen waar cultuurmenulesen op aansluiten 21

7.4 Montessorischolen 21

8 Cultuurmenu VO 22

8.1 Schooljaar 2020-2021 22

8.2 Bereik scholen en verloop van het Cultuurmenu VO 23

8.3 Meerwaarde van het aanbod 24

8.4 Pilot praktijkscholen 24

8.5 Aanbod praktijkscholen 25

8.6 Cultuurmenu VO leerlijn 27

9 Veranderingen 29

10 Toekomstplannen 29

Colofon 35

Met dank aan 35

Adressen 36

Voorwoord

Het bestuur van Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea biedt u hierbij het jaarverslag 2021 aan. De stichting is opgericht op 1 juli 2009 en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel Haaglanden onder nummer 27347650. Met ingang van 1 januari 2010 zet deze stichting de activiteiten voort die voorheen door de vereniging Haags Museum Platform werden uitgevoerd. De stichting heeft als doel het dienen van de collectieve belangen van musea in de regio Haaglanden in de breedste zin.

Als overlegorgaan voor de directies van musea werd per 1 juli 2009 eveneens een stichting opgericht onder de naam van Stichting Directieoverleg Haagse Musea. Deze stichting is uitsluitend opgericht op het stimuleren van regulier overleg tussen de directies van de Haagse musea om een optimale behartiging van de gezamenlijke belangen te bevorderen. Initiatieven voortkomend uit het directieoverleg worden veelal geconcretiseerd door de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea.

Het Cultuurmenu (educatieproject) wordt door de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea al 18 jaar aangeboden aan het Primair Onderwijs in Den Haag en de regio. Inmiddels doen hier 21 musea/erfgoedinstellingen aan mee. Het Cultuurmenu voor het voortgezet onderwijs is in 2017 gestart. Het Cultuurmenu kent al jarenlang een divers en inclusief karakter, zowel voor wat betreft het deelnemersveld, als met betrekking tot het inhoudelijke aanbod.

Met ingang van 2014 worden de activiteiten van de stichting (in het bijzonder het Cultuurmenu Primair Onderwijs) niet meer financieel ondersteund door de Gemeente Den Haag. Ook voor het 'Cultuurmenu VO' ontvangen we sinds drie jaar geen subsidie. De activiteiten van de stichting worden voor een zeer belangrijk deel mogelijk gemaakt door tal van fondsen en sponsors. Wij zijn hen allen dank verschuldigd voor deze ondersteuning ook voor de extra steun tijdens de coronacrisis. Dit mede namens allen die deelnemen aan de activiteiten die door de stichting worden georganiseerd.

Jeannette Smit heeft 21 mei 2021 afscheid genomen als secretaris van het bestuur, zij heeft jarenlang een enorme inzet gegeven, waarvoor we haar hartelijk bedanken. Een nieuw bestuurslid is aangesteld Claartje de Leeuw – Koster.

Tenslotte zijn wij een woord van dank verschuldigd aan allen die een grote inzet leveren bij de totstandkoming van onze activiteiten, in het bijzonder aan Sandra Bal onder wiens leiding het Projectenbureau Haagse Musea van de stichting functioneert.

G.W.B. van Nooten, voorzitter SGPHM

Samenstelling bestuur Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea

G.W.B. van Nooten, voorzitter

R. van Zanen, penningmeester

C. A. Koster - de Leeuw, secretaris

F. E. van der Schoot, lid

F.E.H. Visser, lid

Het bestuur heeft in 2021 regelmatig vergaderd.

Projectenbureau Haagse Musea

Het bureau is gevestigd in het Museon

Stadhouderslaan 37, 2517 HV Den Haag.

Cultuurmenu

Inleiding

Het Cultuurmenu voor het primair onderwijs (Cultuurmenu PO) is een programma van de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea. Het bestaat uit erfgoed/museumlessen van 20 musea/erfgoedinstellingen voor groep 1 tot en met groep 8 van het primair onderwijs in Den Haag. De lessen volgen een doorgaande leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' en vinden plaats in de Haagse musea/erfgoedinstellingen. Ter voorbereiding en verwerking van de lessen in de musea krijgen de docenten van de scholen lesmateriaal aangeboden via de website. Scholen ontvangen begin van het schooljaar een rooster voor deelname aan de cultuurmenulessen, inclusief het busvervoer.

Elk jaar bezoekt een klas een andere museum/erfgoedinstelling. Aan het eind van de basisschoolperiode heeft een leerling kennisgemaakt met de grote verscheidenheid aan erfgoedinstellingen in Den Haag en met diverse aspecten van het cultureel erfgoed in zijn/haar omgeving. Hiermee wordt sinds jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan een goede basis voor cultuureducatie. Veel leerlingen bezoeken van huis uit geen musea, door het in klassenverband aan te bieden krijgen ze een kans om het uitgebreide aanbod van cultureel erfgoed uit hun eigen omgeving te zien.

Het Cultuurmenu voor het voortgezet onderwijs (Cultuurmenu VO) is een programma voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs in Den Haag en de regio. Dit programma is in het schooljaar 2017-2018 gestart. In samenwerking met 18 musea zijn er 7 menu's samengesteld. Ieder menu heeft een verdiepingsprogramma met een bepaald thema.

Achtergrondinformatie over het Cultuurmenu PO en VO wordt gegeven op de website www.cultuurmenu.nl, in het meerjarenbeleidsplan 2022-2023 en verder.

1 Samenvatting Cultuurmenu voor het primair- en voortgezet onderwijs 2021

Voor het schooljaar 2021-2022 hebben 85 scholen zich opgegeven met 1005 groepen en 24.806 leerlingen, voor het schooljaar 2021-2022 7 middelbare scholen met 73 klassen met 1538 leerlingen.

In totaal zijn er 26.344 leerlingen in het kalenderjaar 2021 opgegeven door de scholen voor deelname aan de Cultuurmenulessen PO en VO.

2 Organisatie

Het hoofd van het Projectenbureau Haagse Musea/projectleider Cultuurmenu, Sandra Bal en de secretariaatsmedewerker Ingrid Scholten werken intensief samen met de Werkgroep Educatie van de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea en leggen verantwoording af aan het bestuur.

De Werkgroep Educatie komt onder voorzitterschap van Sandra Bal (hoofd Projectenbureau Haagse Musea) tweemaandelijks bijeen. In deze werkgroep participeren de educatieve afdelingen van de 23 musea/erfgoedinstellingen die meewerken aan de Cultuurmenu's voor het primair en voortgezet onderwijs.

Informatiewerkplaats onder leiding van de heer H. de Groot is als externe partner bij het Cultuurmenu betrokken voor de samenstelling van de roosters voor de erfgoedinstellingen, de scholen en het busvervoer. Hij zorgt voor de logistieke organisatie. Hans de Groot werkt nauw samen met de projectleider van de Cultuurmenu's. Om de communicatie vlot te laten verlopen tussen de scholen, de erfgoedinstellingen en de busmaatschappij is er een speciale hotline voor acute zaken en een speciaal e-mailadres voor de roosterzaken ingesteld. Alle roosters voor de 23 erfgoedinstellingen en de scholen staan online.

3 Uitvoering

3.1 Aantal opgegeven deelnemers Cultuurmenu PO en VO door de scholen en deelname scholen uit aandachtswijken

Cultuurmenu PO:

Voor het schooljaar 2020-2021 hebben 77 scholen zich ingeschreven met 912 groepen en **22.919** leerlingen. Voor het schooljaar 2021-2022 hebben 85 scholen zich opgegeven met 1005 groepen en 24.806 leerlingen.

In het kalenderjaar 2021 doen 81 PO scholen mee met 23.862 leerlingen.

Ook dit schooljaar moesten door de coronacrisis een deel van de lessen afgezegd worden, maar deze zullen zo veel mogelijk doorgeschoven worden naar de periodes dat lesgeven weer mogelijk is. We hopen vanaf eind januari tot en met juni 2022.

Cultuurmenu VO:

Voor het schooljaar 2020-2021 hadden 7 VO scholen zich ingeschreven met 91 klassen met 2284 leerlingen, voor het schooljaar 2021-2022 7 scholen met 73 klassen met 1538 leerlingen. In het kalenderjaar 2021 doen 7 scholen mee met 82 groepen met 1911 leerlingen. Gedurende de coronacrisis geven minder scholen klassen op voor deelname, ook hebben scholen lessen geannuleerd in verband met de coronacrisis. Er kan nog ingeschreven worden tot en met half juni 2022. In het kalenderjaar 2021 deden in totaal voor het Cultuurmenu PO en VO 26.344 leerlingen mee.

Aantal scholen	PO	VO	Eindtotaal
Delft	4	1	5
Den Haag	52	4	56
Honselersdijk	1		1
Leidschendam	3		3
Monster	2		2
Naaldwijk	1		1
Pijnacker	2		2
Poeldijk	2		2
Rijswijk	4		4
Voorburg	3		3
Wassenaar	7		7
Wateringen	1		1
Zoetermeer	2		2
Eindtotaal	84	5	89

Deelname scholen uit aandachtwijken in Den Haag 2021-2022

24 Haagse scholen uit de verschillende aandachtwijken in Den Haag:

- 11 scholen uit Den Haag Zuid West
- 3 scholen uit Laak en Spoorwijk
- 6 scholen uit Stationsbuurt, Transvaal, Centrum, Schilderswijk

3 scholen uit aandachtwijken in Rijswijk

1 school uit een aandachtwijk in Leidschendam

3.2 Educatoren/museumdocenten en diversiteit

De cultuurmenulesen worden samengesteld door de educatieve diensten van de musea/erfgoedinstellingen. De cultuurmenulesen worden gegeven door gekwalificeerde museumdocenten. Zij hebben verschillende culturele achtergronden en zijn gewend aan het geven van les aan leerlingen met alle culturele achtergronden. De lessen worden gegeven aan scholen uit alle wijken van Den Haag, maar ook aan scholen uit de regio. Daarnaast is er een speciaal programma voor de Montessorischolen en als speciaal onderwijs zich opgeeft om mee te doen, dan worden de lessen voor deze leerlingen ook aangepast. Het aanbod is er voor alle scholen dus ook voor scholen in aandacht wijken. De museumdocenten hebben veel ervaring in het geven van les aan leerlingen met bijvoorbeeld taalachterstanden en/of leerachterstanden.

3.3 Coronacrisis en de cultuurmenulesen

De coronacrisis heeft er helaas ook in 2021 weer voor gezorgd dat veel cultuurmenulesen niet door konden gaan. In totaal zijn er 97 lessen gegeven van de 547 in de periode januari tot en met juni 2021. In totaal zijn er 351 lessen gegeven in de periode oktober tot en met december 2021, en 127 lessen zijn uitgevallen. We proberen de lessen in de eerste helft van 2022 opnieuw in te plannen.

Het cultuurmenuteam maakt de nodige overuren om alles steeds opnieuw te moeten afzeggen en inroosteren. Het les- en busrooster is voor een deel de efficiëntie kwijtgeraakt door de crisis, waardoor we voor hogere kosten komen te staan. Gelukkig zijn alle betrokken organisaties bereid om mee te denken en vinden we gezamenlijk steeds oplossingen. Zodra het maar even kan worden de cultuurmenulesen weer gegeven.

De vier betrokken partijen houden zich aan de steeds veranderende RIVM maatregelen:

- Busmaatschappij: geeft aan de leerlingen te kunnen vervoeren zonder problemen, houdt zich aan de RIVM-maatregelen.

- Musea: houden zich ook aan de RIVM-maatregelen, ze geven de lessen zo goed mogelijk volgens de huidige regels.
- Scholen onderzoeken zelf wat kan en nemen eigen verantwoordelijkheid hierin. Als ze lessen willen afzeggen dan vragen we hen dit ruim op tijd te doen. Het Projectenbureau heeft alle roosters voor het hele jaar klaar, alle bussen (in het schooljaar 2021-2022, voor 1020 lessen) staan ingepland en de museumdocenten staan bij alle musea ingedeeld. Bij afzeggingen kijken we of er nog plek is later in het schooljaar. We willen bij voorkeur geen lessen cancelen, door de lessen op te schuiven proberen we alles zo veel mogelijk te laten doorgaan.
- Projectenbureau Haagse Musea; coördineert alles, het team probeert de veranderingen die de coronacrisis veroorzaakt zo veel mogelijk in goede banen te leiden.

3.4 Vredespaleis en West Den Haag doen het schooljaar 2021-2022 mee

Het Vredespaleis en West Den Haag doen het schooljaar 2021-2022 voor het eerst mee. Van de scholen krijgen we enthousiaste reacties. De leerlingen komen op bijzondere plekken waar ze veelal niet eerder geweest zijn. De lessen worden goed beoordeeld.

In het schooljaar 2021-2022 gaat Museum Rijswijk meedoen. Ze hebben om de twee jaar een papier of textiel biënnale. Als ze gaan meedoen is de papier biënnale in het museum. De cultuurmenules zal hierop gaan aansluiten.

Cultuurmenules in het Vredespaleis

3.5 Projectplannen Cultuurmenu, busvervoer een roostersysteem

Projectplannen Cultuurmenu PO en VO

Basis voor het Cultuurmenu PO en het Cultuurmenu VO van 2021 zijn:

- Projectplan Cultuurmenu PO 2022-2023 en verder;
- Projectplan Cultuurmenu VO 2022-2023 en verder;
- Begrotingen PO 2022 en VO 2022-2023.

Busvervoer en roostersysteem

Het busvervoer wordt verzorgd door busmaatschappij BAB-VIOS Touringcars te Wateringen. Informatiewerkplaats maakt, in overleg met het Projectenbureau Haagse Musea, een zo optimaal mogelijk rooster.

3.6 Cultuurmenu PO, drie menu's

Het Cultuurmenu biedt de scholen vanaf het schooljaar 2020-2021 drie menu's aan. Iedere schoolgroep gaat elk jaar naar een ander museum/erfgoedinstelling. En elk museum geeft een les die aansluit bij diverse schoolvakken met bijbehorende kerndoelen. De drie menu's zijn evenwichtig samengesteld. De scholen kunnen bij inschrijving hun voorkeur aangeven voor Cultuurmenu 1, Cultuurmenu 2 of Cultuurmenu 3, maar er wordt een 33% verdeling van de lessen bij de erfgoedinstellingen gewaarborgd. Zie ook pagina 10 en 11.

3.7 Montessorischolen

Voor de Montessorischolen is een apart lesaanbod ontwikkeld voor groep 1-2, groep 3-4-5, groep 6-7-8. Vanaf het schooljaar 2016-2017 wordt aan alle Montessorischolen dit speciale menu aangeboden.

3.8 Communicatie en marketing

In mei 2021 werden de in totaal 156 brochures en affiches van het Cultuurmenu voor het schooljaar 2021-2022 naar alle Haagse basisscholen verzonden en ook circa 200 naar de regio. Vanaf dat moment konden de scholen zich aanmelden.

Op de website www.cultuurmenu.nl was het programma voor het nieuwe schooljaar te raadplegen. Om te kunnen meedoen aan het Cultuurmenu kunnen scholen zich binnen een aangegeven periode inschrijven op de website www.cultuurmenu.nl.

Om meer bekendheid te geven in Den Haag aan het Cultuurmenu is vanaf 2013 een 'Cultuurmenubus' ingezet. BAB VIOS Touringcars heeft hiervoor een bus ter beschikking gesteld. Iedere dag dat er bussen rijden voor het Cultuurmenu wordt deze bus ingezet. In 2018 moest de Cultuurmenubus vervangen worden voor een nieuwe bus, die is voorzien van informatie over het Cultuurmenu.

In 2021 is extra ingezet op social media, er wordt nu wekelijks gepost op Instagram en facebook om hiermee meer bekendheid te geven aan het Cultuurmenu VO en PO en de donateursactie.

3.9 De PO leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed'

Aan het Cultuurmenu 2021-2022 doen 20 Haagse musea/erfgoedinstellingen mee. De gezamenlijke leerlijn van alle cultuurmenulessen is kerndoel 56: Kennismaken met cultureel erfgoed. Bij iedere instelling staat centraal hun collectie en het verhaal dat iedere deelnemende erfgoedinstelling hierbij wil vertellen. Elke les heeft een eigen lesdoel afgestemd op het schoolcurriculum van de bezoekende schoolgroep. Hierdoor maken de leerlingen van de schoolgroepen niet alleen kennis met een grote diversiteit aan cultureel erfgoed maar ook met diverse Haagse musea/erfgoedinstellingen.

De leerlijn is ontwikkeld door een samenwerkingsverband met een aantal scholen en de deelnemende instellingen. In de evaluaties en klankbordbijeenkomsten wordt ook met de scholen geïnventariseerd wat men van de opzet van de leerlijn vindt. De lessen van de menu's zijn exclusief voor het Cultuurmenu.

Bij het samenstellen van de menu's is gelet op:

1. wensen van de scholen, zoals het bij elkaar houden van groep 1 en 2;
2. het niveau per groep en aansluiting op de verschillende lesdoelen;
3. de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed';
4. een evenwichtige verdeling over de drie menu's;
5. bus clusters die gevormd moeten worden in verband met de kosten.

4 De drie menu's

Menu 1

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
1 -2	Mauritshuis		Maurits Muis zoekt Meestermengers	Kunst, kleuren, schilderijen, vroeger
3	Haags Historisch Museum		Haagse Ikkie	Identiteit, omgeving, stad, dorp, vroeger, nu, toekomst
4	Huis van het boek		Ingewikkelde letters	Communicatie, kunst, vroeger, nu
5	Museum Panorama Mesdag		Met Mesdag mee, naar de zee	Kunst, stad, dorp, natuur, vroeger
6	Monumentenzorg Gemeente Den Haag		Wauw, de Hof van Wauw	Wonen, samenleven, plattegronden, kaarten, stad, religie, vroeger, nu, arm en rijk.
7	Fotomuseum Den Haag		Het Fotomuseum	Kunst, communicatie, social media, techniek
8	Museum Prinsenhof Delft		In de voetsporen van de Prins	Vroeger, nu, oorlog, burgerschap, mensenrechten, religie

Menu 2

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
1 -2	Kinderboeken museum		Een brief voor Aap	Samenleven, samen spelen, dieren, communicatie, kunst
3	De Mesdag Collectie		Mesdag en de kleuren van de zee	Kunst, vroeger, nu, natuur, dieren, werken, wonen
4	Kunstmuseum Den Haag		Je neus achterna	Kunst, muziek, communicatie, stad

Menu 2 vervolg

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
5	Museon		De wereld op je bord Eetgewoonten in andere landen	Voeding, gezondheid
6	Museum Bredius		Door de bril van meneer Bredius	Kunst, wonen, stad, omgeving, vroeger, nu
7	Nationaal Archief		Check, check dubbel check!	Communicatie, burgerschap
8	Vredespaleis		Vrede maak je niet alleen	Samen, samenwerken, over je grenzen heen kijken, oorlog, vrede

Menu 3

Groep	Instelling		Titel les	Thema's van de les
1-2	Muzee Scheveningen		Kijk, een schelp!	Bewegen, dieren, materialen, milieu, natuur, omgeving, onderzoeken
3	Galerij Prins Willem V		De verzameling van prins Willem V	Kunst, materialen, omgeving, verhalen, vroeger/nu
4	Louwman Museum		Ken je het verhaal van de Peka het paard en Otto de auto	Vervoer, techniek en vroeger/nu
5	Museum Panorama Mesdag		Zing eens over zand, zee en meeuw?!	kunst, ritme, geluid, ruimte, leefomgeving, verhalen over de zee en het strand van vroeger en nu, portretten, dialoog
6	Museum de Gevangenpoort		Op jacht naar regels en wetten	Samenleven, identiteit, mensenrechten, burgerschap
7	Archeologie Gemeente Den Haag		Komt dat zien! Maak een tentoonstelling met archeologische vondsten	Wonen, voedsel, samen leven, samen spelen, identiteit, werken, omgeving, stad, vroeger, nu
8	West Den Haag		Hedendaagse kunst in de voormalige Amerikaanse ambassade	Maatschappij, hedendaags Haags

Cultuurmenu doorgaande leerlijn: 'Kennismaken met cultureel erfgoed'

Kunstzinnige oriëntatie, kerndoel 56: de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed
Sommige tussendoelen komen in de cultuurmenulesen direct ter sprake, andere zullen door opeenstapeling van ervaringen duidelijk worden.

- Van links naar rechts, opbouw in schooljaren. Van boven naar beneden, opbouw per les.

Groep 1-2		Groep 3-4	Groep 5-6	Groep 7-8
De leerling kan met aandacht luisteren naar verhalen die horen bij betekenisvolle voorwerpen, gebouwen, gebruiken en gebeurtenissen.	als in groep 1-2+ De leerling kan met aandacht betekenisvolle voorwerpen en gebouwen waarnemen	als in groep 3-4 De leerling begrijpt dat een erf-goedinstelling zijn verzamelingen zorgvuldig beheert.	als in groep 3-4	als in groep 5-6
De leerling leert dat een erfgoedinstelling een instituut is waar verzamelingen aangelegd worden.	als in groep 1-2+ De leerling kent de relatie tussen vorm en functie van sommige voorwerpen uit het verleden.	als in groep 3-4+ De leerling leert dat het van belang is om erfgoedbronnen als belangrijke informatiedragers (verhalen) te behouden, omdat erfgoed ons veel leert over het heden en het verleden in relatie tot onze toekomst.	als in groep 5-6	als in groep 5-6+ De leerling leert dat een erfgoedinstelling erfgoed op allerlei manieren kan presenteren aan het publiek.
De leerling leert wat verzamelen is en leert dat andere kinderen ook verzamelingen hebben.	als in groep 1-2+ De leerling leert dat je verzamelingen kunt bewaren en waarom dit belangrijk is.	als in groep 3-4+ De leerling leert over de eigenschappen van materialen en materiaalbewerking.	als in groep 5-6	als in groep 5-6
De leerling ervaart en begrijpt dat voorwerpen/objecten een verhaal met zich mee dragen.	als in groep 1-2+ De leerling kent de relatie tussen vorm en functie van sommige voorwerpen uit het verleden.	als in groep 3-4+ De leerling leert dat het van belang is om erfgoedbronnen als belangrijke informatiedragers (verhalen) te behouden, omdat erfgoed ons veel leert over het heden en het verleden in relatie tot onze toekomst.	als in groep 5-6	als in groep 5-6

productie	De leerling kan verhalen rond kunst- en/of (natuur) historische voorwerpen koppelen aan zijn eigen belevingswereld.	als in groep 1-2+ De leerling kan zich creatief uiten naar aanleiding van voorwerpen en gebouwen.	als in groep 3-4+ De leerling leert goed naar erfgoed te kijken en dit te verwerken in een opdracht (tekenen, vragen beantwoorden, verhaal schrijven).	als in groep 5-6+ De leerling leert zijn/haar verbeelding te gebruiken bij voorwerpen, documenten, gebouwen en personen.
	De leerling vertelt over zijn eigen verzameling.	als in groep 1-2+ De leerling kan zich voorstellen waarom het belangrijk is om voorwerpen te bewaren.	als in groep 3-4+ De leerling denkt na over de eigenschappen van materialen van erfgoed en kan ze met waarde en respect behandelen.	als in groep 5-6+ De leerling begrijpt dat een erfgoedinstelling voorwerpen verzamelt, bewaart en presenteert.
	De leerling kan zijn ervaringen verwerken in een werkstuk (b.v. een tekening, een verhaal vertellen etc.)	als in groep 1-2	als in 3-4	als in 5-6
	De leerling bekijkt/bespreekt op eenvoudige wijze een aantal (erfgoed) objecten. Wat is het, waarvoor wordt het gebruikt, wat kun je ermee.	als in groep 1-2+ De leerling ervaart wat de inhoudelijke waarde van objecten is zowel voor hem persoonlijk als in algemene zin.	als in groep 3-4+ De leerling is in staat om verschillende objecten te vergelijken op basis van vorm, functie en (inhoud) materiaaleigenschappen.	als in groep 5-6+ De leerling leert het erfgoed (de objecten en/of de collectie) in verbinding brengen met zichzelf/de eigen actualiteit.
reflectie	De leerling leert dat erfgoed bestaat uit verschillende collecties en objecten waar betekenisvolle verhalen aan verbonden zijn, die ook altijd met haar/hemzelf te maken hebben.	als in groep 1-2+ De leerling leert dat er verschillende soorten erfgoedinstellingen zijn die dit erfgoed bewaren.	als in groep 3-4+ De leerling kan erfgoed op een geordende manier analyseren en bekijken en daardoor beter begrijpen en doorgronden.	als in groep 5-6+ De leerling leert onderzoek te doen naar een object of een serie objecten uit de collectie.

5 Evaluatieonderzoek schooljaar 2020-2021

5.1 Evaluatie

De Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea en de deelnemende musea/erfgoedinstellingen hebben afgesproken dat jaarlijks een onderzoek zal worden uitgevoerd naar de resultaten en de effecten van het Cultuurmenu, met als doel de kwaliteit van het aanbod en de vraag te bewaken en zo nodig te verbeteren. In de Werkgroep Educatie is vastgesteld dat dit onderzoek zich in ieder geval moet richten op:

- inhoud en doorlopende leerlijn;
- spreiding van deelname aan het Cultuurmenu naar wijken en schooltypes;
- het organisatorisch functioneren van het Cultuurmenu en vooral de tevredenheid van scholen over de inhoud van de lessen en de organisatie van de bezoeken.

5.2 Korte samenvatting evaluatierapport 2020-2021

Cultuurmenu PO en VO

Op de website www.cultuurmenu.nl staan twee evaluatieformulieren, één voor de directie/cultuurcoördinator van de school en één voor de leerkracht. Als een leerkracht een evaluatieformulier heeft ingevuld, gaat hiervan een kopie naar de desbetreffende erfgoedinstelling en naar het Projectenbureau Haagse Musea, waardoor directe terugkoppeling kan plaatsvinden.

Uitval lessen coronacrisis

Door de coronacrisis zijn er veel cultuurmenulesen uitgevallen, scholen en musea waren dicht en door de regels die golden was het soms te lastig de lessen te geven. Scholen gaven zelf ook regelmatig aan de lessen niet te kunnen of willen volgen. Er zijn meerdere malen nieuwe roosters gemaakt. Steeds lag er een rooster klaar om ervoor te zorgen zo veel mogelijk lessen wel door te laten gaan natuurlijk met inachtneming van de RIVM-regels. Het spreekt voor zich dat er minder evaluatieformulieren ingevuld zijn dan de andere jaren. Op basis van de ingevulde formulieren is dit rapport samengesteld.

Cultuurmenu Primair Onderwijs

In 2020/2021 hebben 77 Primair Onderwijs schoollocaties zich opgegeven met 22.919 leerlingen voor deelname aan het Haagse Cultuurmenu PO. Er waren 922 lessen ingepland voor het hele schooljaar. In totaal zijn er 251 lessen gegeven, 671 hebben geen doorgang kunnen vinden.

Hiervan komen 23 schoollocaties uit de randgemeenten:

10 scholen uit het Westland

7 scholen uit Wassenaar

6 scholen uit Pijnacker, Delft, Zoetermeer en Rijswijk

7 scholen uit Leidschendam-Voorburg

Conclusies enquêtevragen

30 leerkrachten en 6 cultuurcoördinatoren hebben de enquêtes volledig ingevuld.

De algemene conclusie kan getrokken worden dat het Haagse Cultuurmenu PO goed is beoordeeld door de leerkrachten.

Samenvatting enquêtevragen primair onderwijs 2020-2021

De docenten en cultuurcoördinatoren van de PO-scholen die het afgelopen jaar hebben deelgenomen aan de cultuurmenulessen, antwoordden vrijwel allemaal positief in de ingevulde vragenlijsten.

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat de lessen door de leerlingen enthousiast worden ontvangen en een belangrijke, praktische ondersteuning vormen voor de lessen die zij op school volgen. De begeleidende docenten gaven aan onder de indruk te zijn van de manier waarop de museumdocenten met de kinderen omgingen en in staat waren de lessen op het vereiste niveau te geven, waarbij de kinderen voldoende tijd kregen om naast luisteren ook te doen.

In enkele reacties werd aangegeven dat het leuk zou zijn als er meer nadruk wordt gelegd op wat er nog meer in het museum te vinden is, zodat de kinderen gestimuleerd worden om met hun ouders terug te komen naar de musea.

De goede communicatie en respons van het Cultuurmenu werd gewaardeerd door de cultuurcoördinatoren, die zich positief uitlieten over de opmaak van de brochure en de website. De opbouw van de voorbereidende lessen en de connectie met de museumlessen werd als goed beoordeeld. 100% van de cultuurcoördinatoren gaf aan dat zij het Cultuurmenu aan zouden raden aan andere scholen.

Samenvatting resultaten enquête cultuurcoördinator extra (voor scholen uit aandachtswijken) PO 2020-2021

In totaal hebben 29 scholen de extra enquête cultuurcoördinator PO 2020-2021 ingevuld. Uit de antwoorden blijkt dat er op deze scholen een grote verscheidenheid aan leerlingen zit die door deel te nemen aan het Cultuurmenu de diverse musea bezoekt, maar normaal gesproken van huis uit niet naar de musea gaat. De lessen zijn geschikt voor deze leerlingen en worden door de leerlingen en de leerkrachten op prijs gesteld en als goed beoordeeld. De meerderheid heeft geen behoefte om invloed uit te oefenen (mee te denken) over de inhoud van de lessen. Ze bevelen allemaal het Cultuurmenu aan bij andere scholen. Sommige scholen

zouden graag een meer gespecialiseerd programma van het cultuurmenu zien, waarin de grotere thema's zijn opgenomen die de leerlingen gedurende hun hele schoolcarrière bestuderen. Bijvoorbeeld over de slavernij in groep 6.

Cultuurmenu Voortgezet Onderwijs

In 2020-2021 hebben 7 scholen meegedaan met 2284 leerlingen aan het Haagse Cultuurmenu VO. Er zijn door de coronacrisis maar 13 museumlessen gevolgd. Gedurende de coronacrisis hebben logischerwijs minder scholen zich gedurende het schooljaar opgegeven voor deelname aan de lessen en we hebben veel minder lessen kunnen geven.

Conclusies enquêtevragen

4 docenten hebben de enquête volledig ingevuld.

Samenvatting enquêtes voor voortgezet onderwijs 2020-2021

Vanwege het lage aantal reacties op de vragenlijst voor de cultuurcoördinatoren van de VO-scholen door de coronacrisis is voor dit verslag alleen de enquête voor de docenten opgenomen.

De docenten die aan de enquête hebben deelgenomen waren tevreden over de manier waarop de lessen door de museummedewerkers werden verzorgd. Ze vonden dat het voorbereidende materiaal van het Cultuurmenu goed was en voldoende context gaf om de leerlingen bij de museumlessen te betrekken. Over het algemeen werd elke les goed ontvangen en was er voldoende interactiviteit voor de leerlingen. De busdienst werd gewaardeerd en de organisatie van de lessen was goed geregeld. Alle docenten die deelnamen aan dit onderzoek, gaven wanneer gevraagd aan dat zij de cultuurmenulessen zouden aanbevelen bij collega's en andere scholen.

Verwerking van de uitkomsten van de enquêtes.

Aan de hand van de uitkomsten van de enquêtes worden ieder volgend schooljaar aanpassingen gedaan als blijkt dat dit nodig is. De enquête-uitkomsten zijn waardevol voor het Projectenbureau Haagse Musea en de musea. De ingevulde formulieren worden direct doorgestuurd nadat ze ingevuld zijn en zo nodig kunnen we hier ook gelijk op reageren. De eindresultaten worden besproken met de Werkgroep Educatie in de 2-maandelijksse bijeenkomst met 23 musea en vervolgens verwerkt in de cultuurmenulessen of in het algemene projectplan.

De beoordelingen worden gebruikt om het Cultuurmenu blijvend te optimaliseren.

De mening van de scholen is van wezenlijk belang voor de verdere ontwikkeling

van het Cultuurmenu. Naast het beoordelen van ieder schooljaar worden er ook altijd vragen over de toekomst gesteld op de klankbordvergadering. Het evaluatieonderzoek voor 2020-2021 is uitgevoerd door Samuel Whitcomb, data analist, bachelor UCR (kunstgeschiedenis)

Het volledige evaluatierapport is digitaal op te vragen bij het Projectenbureau, secretariaat@projectenbureauhm.nl.

5.3 Busvervoer

Het is belangrijk het busvervoer zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Gedurende het schooljaar 2020-2021 is gebleken dat de scholen tevreden zijn over het busvervoer, alleen was er een probleem om tijdens de spits de groepen op tijd bij de instellingen te krijgen. De lestijden zijn daarom aangepast en een kwartier opgeschoven, hierdoor zullen de groepen beter op tijd bij de lessen komen. De communicatie tussen de scholen, Informatiewerkplaats, BAB-VIOS (busmaatschappij) en de instellingen over het aantal te vervoeren leerlingen en de logistiek verloopt goed.

6 Cultuurmenu PO

6.1 Doelstellingen Cultuurmenu

De leerling ervaart door het volgen van de cultuurmenulessen, dat een erfgoedinstelling een plek is waar:

- mensen elkaar kunnen ontmoeten;
- je ervaringen kunt uitwisselen;
- je kunt nadenken en met elkaar in gesprek gaan over maatschappelijk relevante kwesties;
- je vragen mag stellen en kritisch mag zijn;
- je uitgedaagd wordt om creatief te denken;
- mogelijkheden zijn tot discussie en reflectie.

De erfgoedinstellingen die meedoen aan het Cultuurmenu willen ook bereiken dat leerlingen:

- de verscheidenheid en rijkdom van het cultureel erfgoed binnen hun eigen stad en leefomgeving waarnemen en beleven;
- door het volgen van de cultuurmenulessen geïnspireerd raken en enthousiast worden, zodat ze zich op cultureel gebied verder kunnen ontwikkelen;
- ontdekken dat erfgoedinstellingen centra zijn waar ze de boeiende, leuke en plezierige kanten van kunst en cultuur kunnen ontdekken en beleven;
- op bijzondere locaties komen waar ze merken dat de verhalen en feiten van een collectie met die plek verbonden zijn, maar ook met hun eigen kennis en ervaringen.
- vaker in schoolverband naar een erfgoedinstelling gaan en hiermee een kans krijgen die ze van huis uit niet altijd kan worden geboden. Veel kinderen komen zelfs de wijk waar ze wonen niet uit;
- echte ervaringen krijgen, oog in oog staan in een erfgoedinstelling met kunst en erfgoedvoorwerpen en de verhalen die hierbij horen geeft leerlingen een waardevolle ervaring. Dit is een andere ervaring dan bijvoorbeeld het waarnemen van kunst- en cultuurinformatie via een digibord op school.

Tot slot willen we bereiken dat wij als erfgoedinstellingen structureel samenwerken met de scholen, zodat het inhoudelijk programma van het Cultuurmenu blijft aansluiten op het schoolcurriculum en bij de vakken die op school behandeld worden. De doelstellingen worden ieder jaar geactualiseerd. Zo kreeg filosoferen met kinderen met kunst en cultuur een accent binnen de cultuurmenulessen.

7 Thema's in de lessen vanaf 2020-2021

De musea geven aan welke thema's tijdens de les aan de orde komen. Bij het voorbereiden van de lessen op school kan hierdoor de aandacht rondom dit thema breder worden gemaakt. De museumlessen worden hierdoor meer ingebed op school tijdens de lessen. De themalist is samengesteld in samenwerking met de Werkgroep Educatie en een aantal scholen.

Een diversiteit van thema's komen in de lessen voor:

- bewegen, burgerschap, communicatie, dieren, feesten en tradities, gezondheid,
- identiteit, jaargetijden, kaarten, kleding, kunst, materialen, milieu, muziek, natuur,
- nieuws, omgeving/stad/dorp, oorlog/vrede/mensenrechten, plattegronden, religie,
- ruimtelijkheid, samenleven, social media, techniek, verhalen, vervoer, voedsel/voeding, vroeger/nu/toekomst, wonen, werken.

Het schooljaar 2022-2023 zullen de themalijsten uitgebreid/aangepast worden aan nieuwe aandachtgebieden.

7.1 Verdieping van leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed'

Vanaf de eerste start van het Cultuurmenu, is de doorgaande leerlijn opgenomen 'Kennismaken met cultureel erfgoed'. Voor het schooljaar 2022-2023 komen er aanpassingen in de leerlijn zodat deze zo actueel mogelijk is.

Cultuurmenules bij Muzee Scheveningen

7.2 Hoe de opzet van de cultuurmenules tot stand komt

- door de input die de scholen hebben gegeven tijdens proefflessen, in de evaluaties, klankbordvergaderingen en apart belegde bijeenkomsten;
- de eigen missie van iedere deelnemende erfgoedinstelling, het verhaal (over de collectie) dat centraal staat in de cultuurmenules;
- het lesdoel;
- aansluiting bij diverse schoolvakken en kerndoelen en een themaoverzicht;
- het gezamenlijk Cultuurmenu-einddoel de leerlijn 'Kennismaken met cultureel erfgoed' dat als volgt is geformuleerd: 'Met het Cultuurmenu willen we bereiken dat kerndoel 56 van het vak Kunstzinnige oriëntatie wordt behaald'. Omschrijving kerndoel 56: de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed. Door het volgen van een heel menu verwerven de leerlingen gedurende hun basisschoolperiode kennis over de diversiteit aan erfgoedsoorten en cultureel erfgoed.

7.3 Vakken en bijbehorende kerndoelen waar cultuurmenules op aansluiten

Naast 'Kunstzinnige oriëntatie' ligt er ook een accent op het vak Nederlands met keuze uit bijbehorende kerndoelen (1 t/m 12). Andere vakken worden optioneel opgenomen in de cultuurmenules omdat binnen het Cultuurmenu een grote diversiteit vertegenwoordigd is van soorten erfgoedinstellingen: kunsthistorisch, natuurhistorisch, media en cultuur, historisch, wereldoriëntatie etc. Vaak zijn kerndoelen 54 en 55 van Kunstzinnige oriëntatie van toepassing maar ook andere vakken met bijbehorende kerndoelen zijn van toepassing, zoals 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' met bijbehorende kerndoelen 34 t/m 39 (mens en samenleving, natuur en techniek, ruimte en tijd). Verder staat het iedere erfgoedinstelling vrij bij het maken/geven van de cultuurmenules om andere vakken te integreren, bijvoorbeeld bewegingsonderwijs, rekenen of wiskunde met bijbehorende kerndoelen.

7.4 Montessorischolen

Vanaf het schooljaar 2014-2015 blijft er voor de Montessorischolen wel een speciaal aanbod staan, maar de lessen voor de Montessorischolen worden binnen het reguliere systeem van het Cultuurmenu aangeboden. Alle erfgoedinstellingen kunnen aan de samengestelde groepen (onder-, midden- en bovenbouw) lessen geven.

8 Cultuurmenu VO

Het Cultuurmenu VO is een project voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In januari 2015 is gestart met een onderzoek naar uitbreiding van het Cultuurmenu: de opzet van een aangepast menu naar de brugklassen van het voortgezet onderwijs. De kosten voor het onderzoek werden gesponsord door de BAB VIOS Touringcars.

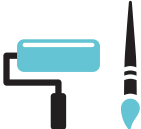
Door middel van een pilot is in december 2016 onderzocht of hetgeen is bedacht aansluit bij de wensen van de scholen. Drie scholen uit Den Haag: Christelijk College De Populier, Lyceum Ypenburg en scholengemeenschap Zuid-West College deden mee met 24 klassen. De klassen hebben bij twee menu's, met in totaal zes musea, de lessen met rondleiding, workshop en/of onderzoek gevolgd. Het evaluatierapport van de pilot verscheen eind februari 2017. Op basis van de uitkomsten is de inhoudelijke opzet van het project verder uitgebreid en aangepast. De deelnemende scholen gaven allen een goede beoordeling en op basis hiervan viel het besluit door te starten met het project.

Na afsluiting van het onderzoek en de pilot is door het Projectenbureau Haagse Musea het project verder ontwikkeld: Haagse musea/erfgoedinstellingen geven lessen/workshops, die aansluiten op de leergebieden 'kunst en cultuur' en 'maatschappijvakken'. Deze lessen werden aangeboden in verschillende kleine menu's voor klas 1 tot en met 3 op twee niveaus, voor vmbo tl en havo/vwo. In ieder menu bieden drie musea/erfgoedinstellingen een interactieve les aan met rondleiding/onderzoekende of creatieve opdrachten.

Het Cultuurmenu VO biedt een leerlijn met een meer verdiepende menustructuur. Aan dit programma deden in 2017-2018 15 musea mee in vijf menu's en in 2021-2022 doen 18 musea mee die in 7 menu's samenwerken. Ieder menu heeft een verdiepingsprogramma met een bepaald thema.

8.1 Cultuurmenu VO leerlijn

Zie schema hiernaast

Cultuurmenu VO: Leerlijn kunst en	
	
THEMA MENU A: Beeldende kunst, Haagse School en hedendaags Haags	THEMA MENU B: Toegepaste en autonome kunst, wat is het verschil?
Klas 1	
Muzee Scheveningen*	Kinderboekenmuseum
Klas 2	
Museum Panorama Mesdag*	Huis van het boek*
Klas 3	
West Den Haag	Kunstmuseum Den Haag

8.2 Bereik scholen en verloop van het Cultuurmenu VO

Het Cultuurmenu VO is aangeboden aan scholen uit Den Haag, Delft, Leidschendam/Voorburg, Pijnacker/Nootdorp, Rijswijk en Wassenaar. Aan alle scholen uit deze gemeenten is een vooraankondiging gestuurd en later de brochure, zowel via het Projectenbureau als via een bepaalde adressenorganisatie. Overige acties waren onder andere belrondes naar alle scholen en het versturen van persberichten. Er is hard gewerkt aan het bijeenbrengen van een adressenbestand en er is getracht niet alleen van de CKV en kunstdocenten, maar ook de docenten van de vakken Mens en Maatschappij een bestand op te bouwen. Het heeft tot nu toe geresulteerd in 72 reserveringen. Door de coronacrisis zijn er minder groepen geboekt, wat logisch is, zowel scholen als musea zijn een groot deel van de tijd gesloten. Duidelijk is wel dat de meeste boekingen worden gedaan voor de kunstlessen door de CKV en kunstdocenten.

De geplande informatiemiddag/markt voor VO-scholen is helaas door de coronacrisis ook niet gehouden. Scholen kunnen boeken tot en met eind juni 2022, daarna sluit de inschrijving voor dit schooljaar. Vanaf mei 2022 kan er voor het volgende schooljaar ingeschreven worden. Dan wordt het nieuwe programma aangeboden voor 2022-2023.

cultuur		Cultuurmenu VO: leerlijn 'Maatschappijvakken'			
					
THEMA MENU C: Meesterwerk en vakmanschap in de kunst	THEMA MENU D: Een kijkje: achter de schermen van het museum, in het heelal, in een Haags hofje en de tuinen	THEMA MENU E: Over recht en onrecht	THEMA MENU F: Over de hele wereld, migratieverhalen	THEMA MENU G: WO II en na 75 jaar vrijheid	
Klas 1					
Fotomuseum Den Haag	Haags Historisch Museum*	Museum de Gevangenpoort*		Museon	
Klas 2					
De Mesdag Collectie	Museon*	Vredspaleis	Haags Historisch Museum*	Museum Sophiahof/ Indisch Herinneringscentrum	
Klas 3					
Mauritshuis	Monumentenzorg Gemeente Den Haag*	Nationaal Archief	Monumentenzorg Gemeente Den Haag	Nationaal Monument Oranjestad	

Het schooljaar 2021-2022 worden alle lessen aangeboden aan alle niveaus binnen het vmbo verder havo/vwo en gymnasium, daarnaast worden er 8 lessen aangeboden aan het praktijkonderwijs, na een succesvol pilot onderzoek. Het schooljaar 2022-2023 zullen nog meer lessen voor praktijkscholen aangeboden worden.

Binnen de leerlijn 'Maatschappijvakken' zijn er vier menu's en drie bij de leerlijn 'Kunst en Cultuur'. De Gemeente Den Haag verstrekt een subsidie voor de VO-scholen uit Den Haag die via CultuurSchakel op de CJP Cultuurkaart gezet kan worden als scholen een culturele activiteit boeken voor het schooljaar 2021-2022. Het Cultuurmenu VO gaat mee in dit aanbod.

8.3 Meerwaarde van het aanbod

Kinderen van 12 t/m 15 jaar komen vanuit huis over het algemeen niet vaak in een museum, door een aanbod te maken in klassenverband komen ze er wel via de school. De meerwaarde van dit menusysteem voor de klassen in de onderbouw is dat er een samenhangend aanbod komt met een leerlijn. De museumlessen sluiten aan op het leergebied en de vakken die in het leerjaar behandeld worden: waaronder kunst en cultuur, geschiedenis en maatschappijleer. Ook is er de mogelijkheid tot busvervoer. De erfgoedlessen van dit project sluiten zo veel mogelijk aan op de leefwereld van de leerlingen. Doordat het in een menuvorm wordt aangeboden komen de leerlingen vaker naar het museum en vindt er een stapeling (verdieping) plaats van kennis en beleving.

Educatie geeft leerlingen de kans hun kennis en beoordelingsvermogen verder te ontwikkelen, dit draagt bij aan zelfontplooiing. Om te kunnen functioneren in een complexe en dynamische samenleving is creativiteit, kritisch en analytisch denken, een eigen mening kunnen vormen en goed kunnen communiceren nodig. Erfgoededucatie reikt de leerlingen hiervoor waardevolle elementen aan. Op de website www.cultuurmenu/voortgezetonderwijs is meer informatie te vinden.

8.4 Pilot praktijkscholen

In 2020 is een pilot opgestart voor praktijkscholen. Twee praktijkscholen deden hieraan mee en vier musea. Het doel van deze pilot was te onderzoeken of en hoe het Cultuurmenu VO geschikt is voor het praktijkonderwijs, of en hoe het bijvoorbeeld nodig is om een eigen programma te ontwikkelen.

In totaal zijn er 10 pilotlessen gegeven, zowel de musea als de scholen waren enthousiast over de Cultuurmenu VO lessen. Op basis van de goede resultaten is besloten om binnen het aanbod van het Cultuurmenu het schooljaar 2021-2022 8 lessen aan te gaan bieden aan de praktijkscholen. Zie ook 8.3

8.5 Aanbod praktijkscholen

Na een succesvolle pilot met praktijkscholen is het schooljaar 2021-2022 het volgende aanbod naar de praktijkscholen gegaan:

Het Cultuurmenu VO lesaanbod voor praktijkonderwijs

Kijk online op www.cultuurmenu.nl/voorgezetonderwijs.

Leerlijn 'Kunst en cultuur'

Uit Menu A 2 lessen

Thema: Beeldende kunst, Haagse school en hedendaags Haags

Klas 1 Muzee Scheveningen:

Scheveningen in beeld

Klas 2 Museum Panorama Mesdag:

Stap in het grootste schilderij van Nederland

Uit Menu B 1 les

Thema: Toegepaste kunst en autonome kunst, wat is het verschil?

Klas 2 Huis van het boek:

Zoek het boek!

Leerlijn 'Maatschappijvakken'

Uit Menu D 3 lessen

Thema: Een kijkje achter de schermen van het museum, in het heelal, in een Haags hofje en de tuinen.

Klas 1 Haags Historisch Museum:

Aan de slag als museummedewerker

Klas 2 Museon: Een kijkje in het heelal. Wat doen mensen in de ruimte?

Klas 3: Monumentenzorg:

De Hof van Wouw en de tuinen

Uit Menu E 1 les

Thema: Over recht en onrecht

Klas 1 Museum de Gevangendoor:

Van alle kanten bekeken

Uit Menu F 1 les

Thema: Over de hele wereld, migratieverhalen

Klas 2 Haags Historisch Museum:

De wereld in Den Haag

Het kalender 2021 is het Cultuurmenu PO financieel ondersteund door:

- Fonds 1818
- Nationale Nederlanden
- Van Ravesteyn Fonds
- Stichting F.S. Tijmstra
- Van Ommeren de Voogt Stichting
- August Fentener van Vlissingen Fonds
- Stichting Boschuyzen
- W.M. De Hoop Stichting
- Gravin van Bylandt Stichting
- Zabawas
- Mondriaan Fonds
- Stichting Schiefbaan Hovius

Voor het schooljaar 2021- 2022 is het Cultuurmenu VO financieel ondersteund door:

- Fonds 1818
- Nationale Nederlanden
- V Fonds
- Rabobank
- Stichting Boschuyzen
- Gravin van Bylandt Stichting
- Hendrik Muller Fonds
- Mondriaan Fonds
- Olga Heldring Fonds
- Van Ommeren de Voogt Stichting

Het financieel overzicht is op te vragen over 2021 en is voorzien van een bestuursverklaring.

8.6 Cultuurmenu VO leerlijn

‘Cultuurmenu VO’ leerlijn ‘Kunst en cultuur’: CKV en kunst

Alle vmbo-niveaus en havo/vwo, klas 1 t/m 3 Menu A, B en C

Per cultuurmenules VO zijn er 4 competenties. Sommige tussendoelen komen in de lessen direct ter sprake, andere zullen door opeenstapeling van ervaringen duidelijk worden.

	klas 1	klas 2	klas 3
competentie	kijken, luisteren	als in klas 1 +	als in klas 1 en 2 +
definitie	de leerling maakt kennis met kunst en cultuuruitingen van professionele kunstenaars	de leerling leert dat er samenhang is binnen kunst en cultuur en vergelijkt historische verschillen in tijd en cultuur met de huidige tijd	de leerling kan kunst en cultuur in een maatschappelijke context plaatsen
erfgoedlocatie	de leerling maakt kennis met cultureel erfgoed uit zijn leefomgeving [het museum dat wordt bezocht], kan kenmerken van cultuuruitingen herkennen en benoemen	de leerling verwerdend zich, maakt kennis met de drijfveren en identiteit van kunstenaars en spiegelt dit aan zijn eigen leven/ identiteit	de leerling ontdekt aan de hand van de opgedane ervaringen in de vorige lessen steeds meer dat kunst en cultuur dwarsverbanden aangaat binnen maatschappelijke thema's en ontdekt de bredere context

	klas 1	klas 2	klas 3
competentie	onderzoeken, beschouwen, analyseren, verslag doen	als in klas 1 +	als in klas 1 en 2 + interpreteren
definitie	de leerling kan in een creatief proces een opdracht uitwerken door een bepaald thema te verkennen / de leerling leert waar te nemen, creatief te denken, doet nieuwe ideeën op	de leerling kan zich meer verdiepen in een bepaald thema	de leerling onderzoekt verschillende mogelijkheden en oplossingen van een opdracht in de verwerking van een thema / de leerling ervaart actuele waarden in kunst en cultuur
erfgoedlocatie	de leerling werkt tijdens de les samen met medeleerlingen aan een opdracht binnen een bepaald creatief proces en ontdekt dat er verschillende manieren/ invalshoeken zijn om naar kunst en cultuur te kijken	de leerling verruimt zijn blik vanuit zijn eigen wereld door in aanraking te komen met werk van kunstenaars	de leerling ontdekt dat kunst en cultuur vaak gaat om actuele gebeurtenissen in de maatschappij en leert dat het een afspiegeling kan zijn van de maatschappij

	klas 1	klas 2	klas 3
competentie	produceren, presenteren	als in klas 1 +	als in klas 1 en 2 +
definitie	de leerling kan alleen of met een groepje aan een opdracht werken.	de leerling kan interpreteren en eigen gevoelens en ervaringen gebruiken in een opdracht	de leerling kan uitdrukking geven aan eigen gevoelens en ervaringen, vormgeven aan verbeelding en kan communiceren door middel van woord, beeld en lichaamstaal
erfgoedlocatie	de leerling maakt (zelfstandig of met een groepje) een werk of een opdracht waarbij hij zijn eigen ervaring kan weergeven	de leerling werkt aan eigen kunstzinnige vermogen in de opdracht die hij krijgt en voert deze zelfstandig uit of met een groepje en kan het vervolgens samen met het groepje bekijken	de leerling ontdekt door het maken van een werk/opdracht dat hij zelf ook in staat is een (actueel) thema/onderwerp op een kunstzinnige manier uit te werken en kan dit bij anderen onder de aandacht brengen

	klas 1	klas 2	klas 3
competentie	reflecteren, evalueren	als in klas 1 +	als in klas 1 en 2 +
	de leerling kan in eigen bewoordingen weergeven wat hij heeft ervaren	de leerling kan cultuuruitingen van zichzelf presenteren en toelichten	de leerling kan van zichzelf en anderen interpreteren en waarderend, kan keuze toelichten
erfgoedlocatie	de leerling kan een reflectie geven van keuzes en ervaringen en kan dit delen met de groep of met een klein groepje / de leerling laat zien hoe hij het creatieve proces heeft doorlopen en kan zijn eigen gevoel en ervaring weergeven	de leerling kan verslag doen van zijn ervaringen alleen of in een groepje / de leerling wordt gestimuleerd om eigen, verschillende mogelijkheden te bedenken en alleen of samen met medeleerlingen keuzes te maken	de leerling begrijpt dat kunst en cultuur onderdeel zijn van het leven en uitdrukking geven aan allerlei maatschappelijke en persoonlijke uitingen

‘Cultuurmenu VO’ leerlijn ‘Mens en maatschappij’: maatschappijleer, geschiedenis, aardrijkskunde

Alle vmbo-niveaus en havo/vwo, klas 1 t/m 3 Menu D, E en F

Per cultuurmenues VO zijn er 4 competenties. Sommige tussendoelen komen in de lessen direct ter sprake, andere zullen door opeenstapeling van ervaringen duidelijk worden.

	klas 1	klas 2	klas 3
competentie	kijken, luisteren	als in klas 1 +	als in klas 1 en 2 +
definitie	de leerling maakt kennis met erfgoedobjecten en historische bronnen en kan zich verwonderen over het andere en het eigene	de leerling ziet grotere verbanden	als in klas 1 en 2
erfgoedlocatie	de leerling kan objecten en bronnen plaatsen in de historische of geografische context, maakt kennis met de verhalen die hier bij horen / de leerling maakt kennis met de diversiteit van het historische bronnenmateriaal	de leerling ontdekt in welke erfgoedinstelling welk bronmateriaal bewaard wordt / de leerling kan de verhalen verbinden met zichzelf	de leerling kan de verhalen een plaats geven in een groter geheel/bredere context / de leerling leert door te kijken en te observeren informatie uit bronnen te halen

	klas 1	klas 2	klas 3
competentie	onderzoeken, ervaren, leren analyseren, verslag doen	als in klas 1 +	als in klas 1 en 2 + interpreteren
definitie	de leerling kan een eenvoudige opdracht uitwerken door een bepaald thema te verkennen en leert dat je gebeurtenissen kunt zien vanuit verschillende perspectieven en ervaart hoe de betrokken erfgoedinstellingen hun werk doen.	de leerling leert waar te nemen, objectief te denken, zonder direct oordeel, doet nieuwe ideeën op / de leerling leert dat je verschillende bronnen moet raadplegen om het verhaal kloppend te maken	de leerling weet onderscheid te maken in informatie voor derden / de leerling weet elke vormen van erfgoed presenteren er zijn / kent de doelstellingen van drie verschillende organisaties en weet welke verschillen en overeenkomsten er zijn
erfgoedlocatie	de leerling leert diverse bronnen te gebruiken	de leerling weet bronnenmateriaal te interpreteren	de leerling weet welke verschillen en overeenkomsten er zijn; de leerling kan het bronnenmateriaal inzetten en gebruiken

9 Veranderingen

Welke musea/erfgoedinstellingen stoppen en welke gingen meedoen schooljaar 2021-2022

Het Humanity House moest vorig schooljaar de deuren sluiten. Het Haags Gemeentearchief had besloten niet meer deel te nemen omdat zij zich willen gaan focussen op studenten, Museum Beelden aan Zee doet helaas niet meer mee in verband met financiële overwegingen. We hebben jarenlang met veel plezier samengewerkt en respecteren de keuzes.

We zijn verheugd dat West Den Haag en het Vredespaleis nu meedoen met het Cultuurmenu voor het primair- en het voortgezet onderwijs. Scholen geven enthousiaste reacties over deze lessen.

10 Toekomstplannen

Het Cultuurmenu PO

Binnen het aanbod van het Cultuurmenu PO zullen voor het schooljaar 2022-2023 en verder een aantal aanpassingen worden gedaan. De focus van nieuwe lessen die worden ontwikkeld voor het Cultuurmenu PO lessen komt nog meer te liggen op het de volgende extra aandacht gebieden:

- gelijke kansen voor leerlingen creëren
- klimaat en milieu
- samenleven/samenwerken zie https://www.slo.nl/publish/pages/12725/figuur_21e_eeuwse_vaardigheden_1.jpg

De musea gaan hun lessen samenstellen binnen deze range aan thema's

'Gelijke kansen voor leerlingen creëren'

Sociaal emotionele ontwikkeling:

Gevoelens en emoties (en hoe ga je er mee om, bespreekbaar maken), ik en de stad, ik en de ander, samen leven, samen werken, omgeving, mensenrechten en burgerschap, communicatie, identiteit, ontdekken, inleven in de ander/empathisch vermogen, filosoferen;

Gelijke kansen creëren: taal en leesontwikkeling, woordenschat, digitale geletterdheid, mediawijsheid, rekenvaardigheid, arm en rijk of arme en rijke landen, vluchtelingen/migratie en emigratie (wordt dit behandeld op de scholen in groep 8 bijvoorbeeld?), rolpatronen, gezondheid, hygiëne, welzijn, vitaliteit, voeding, leefomgeving, beweging/sporten;

Samenleven/samenwerken: met elkaar samenleven, met elkaar samenwerken, maatschappij, oorlog, vrede, mensenrechten, rechten van het kind, religie, verkeer;

Natuur en milieu: natuur, voeding, (jouw) leefomgeving, milieu, afval, recycling, duurzaamheid, de aarde, landbouw, de ruimte, de wereld;

De leerlijn 'kennismaken met cultureel erfgoed' in een nieuw jasje

De leerlijn 'kennismaken met cultureel erfgoed' zullen we weer gebruiken, maar de leerlijn wordt wel aangepast/meer toegeschreven naar de nieuwe streefcompetenties van het leergebied kunstzinnige oriëntatie.

Nieuwe menu's en nieuwe lessen vanaf 2022-2023

We gaan werken met nieuwe menu's. Dit doen we om de ca. 4 jaar om de scholen een kans te geven weer eens uit een heel andere aanbodsamenstelling te kunnen kiezen maar ook om de busclusters efficiënter te maken (dit bespaart buskosten). Een paar musea gaan voor het komende schooljaar een nieuwe les maken. Een groot deel houdt de lessen die dit schooljaar werden gegeven. Per museum kijken we of het nodig is een andere les te maken, het kostenplaatje nemen we hierbij ook in ogenschouw. Omdat een aantal musea dezelfde les geeft bij een wisselende tentoonstelling is het niet altijd nodig een les aan te passen. Sommige musea zullen de bestaande lessen wel iets gaan aanpassen op basis van de evaluaties van de scholen maar ook omdat we gaan werken en een aantal extra aandachtgebieden.

Scholen uit de aandachtwijken:

We proberen nog meer scholen uit de aandachtwijken te interesseren voor deelname. We doen dit onder andere door een museummarkt te gaan organiseren in maart 2022 waarbij we de scholen gaan uitnodigen.

Het Cultuurmenu VO

Het schema (pag 32 en 33) wordt op een andere manier aangeboden aan de scholen. Op deze manier is te zien welke lessen er voor klas 1, 2 en 3 zijn. Er zijn 4 extra lessen voor praktijkonderwijs bijgekomen voor het schooljaar 2022-2023, het totaal komt uit op 12 lessen voor het praktijkonderwijs.

Een nieuw project de 'Haagse Museumtent'

In het kalenderjaar 2022 zullen we voorbereidingen treffen voor het opzetten van een nieuw interactief de 'Haagse Museumtent'. Dit past binnen het raamwerk van het Cultuurmenu maar is ook geschikt voor andere/meerdere doelgroepen. Er ligt een plan voor het uitvoeren van een pilot. Als er voldoende financiële ondersteuning is zal de pilot eind 2022 gaan plaatsvinden. In dit plan staan belangrijke aspecten als 'diversiteit en inclusie' centraal. We gaan kijken naar hoe we deze

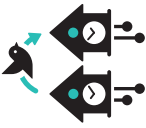
aspecten nog beter kunnen verweven in wat we al doen en onderzoeken kern-doelen als: lokaal verbinden, gelijke kansen, actieve betrokkenheid. We onder-zoeken of het maken van aanbod dat een verrijking kan zijn. Zodat, bijvoorbeeld in tijden van nood, (zoals de coronacrisis) leerlingen toch kunst en cultuureducatie krijgen en kunnen kennismaken met het aanbod van het Cultuurmenu en de 23 musea die eraan meedoen.

Het nieuwe project zal ook een belangrijke aanvulling zijn voor scholen de cultuur-menulesses nog beter voor te bereiden. Het aanbod gaan we voor meerdere doelgroepen geschikt maken, onder andere ook voor mensen die niet fysiek naar de musea toe kunnen komen, bijvoorbeeld leerlingen van speciaal onderwijs maar ook voor senioren, vluchtelingen en vrouwen die naar de buurthuizen gaan voor parti-cipatieprojecten. Overleg met organisaties die verschillende wijken uit Den Haag vertegenwoordigen is dan ook een onderdeel van de voorbereiding. Een van de doelen is bij de diverse doelgroepen interesse te wekken voor het bezoeken van de musea die de stad Den Haag rijk is en de betekenis van zo'n bezoek zelf te ervaren.

Cultuurmenu VO Lessen

KLAS 1		KLAS 2		KLAS 3	
Leerlijn kunst en cultuur		Leerlijn kunst en cultuur		Leerlijn kunst en cultuur	
THEMA MENU A: Beeldende kunst, Haagse School, hedendaags Haags 	MUZEE SCHEVENINGEN Scheveningen in beeld	MUSEUM PANORAMA MESDAG Stap in het grootste schilderij van Nederland	WEST DEN HAAG Kunst in de voormalige Amerikaanse ambassade		
	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium		
	praktijkonderwijs	praktijkonderwijs	praktijkonderwijs		
THEMA MENU B: Toegepaste en autonome kunst. Wat is het verschil? 	KINDERBOEKENMUSEUM Wat was eerst? Het woord of het beeld?	HUIS VAN HET BOEK Zoek het boek!	KUNSTMUSEUM DEN HAAG Wonen in een schilderij		
	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium		
		praktijkonderwijs	praktijkonderwijs		
THEMA MENU C: Meesterwerk en vak. Menschap in de kunst 	FOTOMUSEUM DEN HAAG Snapshot of meesterwerk?	DE MESDAG COLLECTIE Mesdag: meester en verzamelaar	MAURITSHUIS Hollandse meesters uit de 17 ^{de} eeuw		
	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium		
Leerlijn maatschappijvakken		Leerlijn maatschappijvakken		Leerlijn maatschappijvakken	

THEMA MENU D: Een kijkje achter de schermen 	HAAGS HISTORISCH MUSEUM Aan de slag als museummedewerker	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	MUSEON-OMNIVERSUM Een kijkje in het heelal	MONUMENTENZORG De Hof van Wouw en de tuinen
	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs
THEMA MENU E: Over recht en onrecht 	MUSEUM DE GEVANGENPOORT Van alle kanten bekeken	VREDESPALEIS Vrede door recht		
	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium	
THEMA MENU F: Over de hele wereld. Migratieverhalen 	NATIONAAL ARCHIEF Van Huis en Haard	HAAGS HISTORISCH MUSEUM De wereld in Den Haag	MONUMENTENZORG Je ging op reis en je nam mee?	
	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium	vmbo t/m gymnasium
THEMA MENU G: WOII en na 75 jaar vrijheid 	MUSEON-OMNIVERSUM Wereldkaart in beweging	MUSEUM SOPHIAHOF Dilemma's voor vrijheid	NATIONAAL MONUMENT ORANJEHOTEL Besef hoe kwetsbaar vrijheid is	
	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs	vmbo t/m gymnasium praktijkonderwijs

Colofon

Uitgave van

Stichting Gezamenlijke Projecten

Haagse Musea

Stadhouderslaan 37

2517 HV Den Haag

Postbus 30313

2500 GH Den Haag

T. 070 338 14 58

Tekst: Sandra Bal, hoofd Projectenbureau

Haagse Musea

Redactie: Bestuur Stichting Gezamenlijke

Projecten Haagse Musea, Projectenbureau

Haagse Musea

Fotografie cover P0: Chelsey Honders/

Menthe de Kloe

Fotografie cover V0: Chelsey Honders

Ontwerp jaarverslag: Eindeloos

Oplage: 50

Drukwerk op gerecycled papier

Datum: maart 2022

Met dank aan:

Fonds 1818

ZABAWAS

Tijmstra Stichting

W.M. De Hoop Stichting

**75 JAAR
VRJHEID**

fotomuseum den haag

Fotomuseum Den Haag
Stadhouderslaan 43
207 137 HV Den Haag
070 3381120 Kyra Berkhout
reserveringen@kunstmuseum.nl

Galerij Prins Willem V

Galerij Prins Willem V
Buitenhof 33
2513 AH Den Haag
070-3023456
(Anne Maartje Kruijswijk)
educatie@mauritshuis.nl
www.mauritshuis.nl

Den Haag

Gemeente Den Haag

**Afdeling Monumentenzorg
en Weland**
Spui 70, 2511 BT Den Haag
070-3534083 (Elise Mutter)
monumentenzorg@denhaag.nl
www.monumentenzorgden-
haag.nl

**Dienst Stadsbeheer
Afdeling Archeologie &
Natuur- en Milieueducatie**
Prins Hendrikstraat 39
2518 HH Den Haag
070-3536639 (Renie Heije)
archeologie@denhaag.nl
www.denhaag.nl/archeologie

Haags Gemeentearchief
Spui 70, 2511 BT Den Haag
070-3537041 (Wendy Louw)
wendy.louw@denhaag.nl
www.haagsgemeentearchief.nl

KINDER BOEKEN MUSEUM

Kinderboekenmuseum
Prins Willem-Alexanderhof 5
2595 BE Den Haag
070-3339631 (Anouk van Dijk)
groepsbezoek@kinderboeken-
museum.nl
www.kinderboekenmuseum.nl

KUNSTMUSEUM DEN HAAG

Kunstmuseum Den Haag
Stadhouderslaan 41
2517 HV Den Haag
070 3381 120 (Kyra Berkhout)
reserveringen@kunstmuseum.nl

Haags Historisch Museum

Haags Historisch Museum
Korte Vijverberg 7
2513 AB Den Haag
070-3123065
(Marieke van Os-Lustig)
educatie@haagshistorisch-
museum.nl
www.haagshistorischmuseum.nl

Huis van het boek
Prinsessegracht 30
2514 AP Den Haag
070-3462700 (Winnifred Dijkstra)
reserveringen@huisvanhet-
boek.nl
www.huisvanhetboek.nl

Louwmanmuseum
Leidsestraatweg 57
2594 BB Den Haag
070-3047372 (Debby van
Rijswijk)
d.vanrijswijk@louwman-
museum.nl
www.louwmanmuseum.nl

Mh Mauritshuis

Mauritshuis
Plein 29
2511 CS Den Haag
070-3023456 (Anne Maartje
Kruijswijk)
mail@mauritshuis.nl
www.mauritshuis.nl

De Mesdag Collectie
Laan van Meerdervoort 7f
2517 AB Den Haag
Tel. 070-3621434
info@demesdagcollectie.nl

museon omniversum
Stadhouderslaan 37
2517 HV Den Haag
070-3381463
scholen@oneplanet.nl
www.oneplanet.nl

Museum Beelden aan Zee
Harteveltstraat 1
2586 EL Scheveningen
070-358 58 57
educatie@beeldenaanee.nl
Contactpersoon: Marlies
Nijkamp
www.beeldenaanee.nl

Museum Bredius
Mw. Claartje de Leeuw
Lange vijverberg 14
2513 AC Den Haag
070-3620729
06-46282859
info@museumbredius.nl
cleeuw@xs4all.nl
www.museumbredius.nl

Museum Panorama Mesdag
Zeestraat 65
2518 AA Den Haag
070-3450431
info@panorama-mesdag.nl
www.panorama-mesdag.nl

MUSEUM PRINSENHOF DELFT

Museum Prinsenhof Delft
Sint Agathaplein 1
2611 HR Delft
Pia Westgren 0651808511
info-prinsenhof@delft.nl
www.prinsenhof-delft.nl

Museum Sophiahof
Sophialaan 10
2514 JR Den Haag
070-2002500
(Manon van de Vondervoort)
m.vondervoort@gmail.com
Indischherinneringscentrum.nl

Muzee Scheveningen
Neptunusstraat 90
2586 GT Scheveningen
070-3500830
educatie@muzee.nl
www.muzee.nl

**Nationaal Monument
Oranjehotel**
Van Alkemadeaan 1258
2597 BP Den Haag
070 222 8070 (Marjolein Wibier)
reserveringen@oranjehotel.org
www.oranjehotel.org

Nationaal Archief
Prins Willem-Alexanderhof 20
2595 BE Den Haag
06-55267929 (Ellen Loozen)
educatie@nationaalarchief.nl
www.nationaalarchief.nl

Rijksmuseum de Gevangenschap

**Rijksmuseum de
Gevangenschap**
Buitenhof 33, 2513 AH Den Haag
070-3123065
info@gevangenschap.nl
www.gevangenschap.nl

VREDESPALAIS

Vredespaleis
Carnegieplein 2
2517 KJ Den Haag
070 3024242
reception@peacepalace.org
www.vredespaleis.nl

West

West Den Haag
Lange Voorhout 102
2514 JE Den Haag
070.3925359 (Melissa Cruz)
educatie@westdenhaag.nl
www.westdenhaag.nl

